

**Prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor
Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik
Evropskog defendologija centra, Banja Luka,
glavni i odgovorni urednik časopisa
*Defendologija i Sociološki diskurs***

KRIZA I SIROMAŠTVO U BOSNI I HERCEGOVINI NE DAJU NI ŽIVJETI NI UMRIJETI (I)

Humano je, moralno je, da intelektualci, akademska zajednica ustanu i progovore protiv siromaštva, nezaposlenosti i nejednakosti uopšte. Nije slučajno Organizacija ujedinjenih nacija (OUN) 17.10.1993. godine ustanovila Dan borbe protiv siromaštva, dan koji treba da cjelokupno čovječanstvo inspiriše da se svaki dan bore za one koji su osuđeni na siromaštvo, bespomoćnost, očaj i zapostavljenost. Sociolozi, a posebno sociologija kao opšta nauka o društvu, kao nauka društvene krize pozvana je da objektivno, naučno, a i praktično objasni zatečeno stanje i ponudi bolja, realna, moguća rješenja. Dosta je parola koje su bitne za svijest, ali su plašt za nepokrića. Vjerovatno je dubina i žestina najnovije krize u svijetu, pa tako i u BiH pridonijela da se razbije nekritička atmosfera institucionalnih elaboracija, da se poljuljaju neki ideološki i politički tabui, ili je čak žestina krize i opštenarodno siromaštvo prisilila sociologe da progovore *coute due coute*.

Bilo kako bilo, odnos između društvene krize i društvene kritike nije linearan. Stoga stavove akademske zajednice treba uzeti više kao indikaciju za buduća systemska promišljanja o krizi „društvene svijesti“, o krizi morala kao elementu globalne društvene krize i prevazilaženja siromaštva koje potresa naše društvo. Društvena kriza i problem siromaštva je suviše velika tema da bi je mogli iscrpiti

samo stavovi akademske zajednice, ali je sigurno da ti stavovi predstavljaju sociološku refleksiju društvene krize. Savremena društvena zbivanja nametnula su se sociologiji kao predmet interesa i istraživanja. Sociolozi su morali sebi postaviti pitanje šta se to događa u svijetu pa i u Bosni i Hercegovini, šta je smisao toga događanja. Je li riječ samo o nagomilanim, ali ipak prolaznim teškoćama koje proživljava ova zemlja, je li riječ o nizu nepovezanih kriznih procesa, što teku uporedo ali nemaju ništa zajedničko, ili se sve te teškoće i krizni procesi ipak mogu svesti na zajednički nazivnik ekonomske društvene krize i opštenarodnog siromaštva. Danas su to retorička pitanja, riječ je o dubljem i trajnijem kriznom stanju ili društvenoj krizi, te osiromašenju naroda, svih građana.

Dakako, svi se neće složiti s takvom dijagnozom, a naročito se neće složiti neki državni i politički funkcioneri. U nas postoji „istorijski optimizam“ koji priječi da se stvari nazovu svojim imenom. Bilo bi nepravедno reći da taj istorijski optimizam „drži“ samo „političare“. U mnogim radnim sredinama i na drugim mjestima ljudi se ponašaju kao da krize nema, kao da će stvari same od sebe doći u red, a da pri tome ne moraju uložiti izuzetne napore niti bitno promijeniti svoje ponašanje. Stoga ih oni isti „političari“ koji izbjegavaju termine kriza i siromaštvo sve češće upozoravaju da još nisu shvatili koliko su naše teškoće duboke i ozbiljne (drugim riječima, to nisu obične, prolazne teškoće). Ako to nisu obične teškoće, kako da ih onda definišemo? No koliko god taj istorijski optimizam bio duboko ukorjenjen, on ipak mora uzmaknuti pred težinom činjenica. Čini se da sociolozi mnogo manje podliježu istorijskom optimizmu. Očito je da značajni institucionalni i sistemski strukturalni mehanizmi, kojima su se pripisivale sposobnosti da osiguravaju brži društveni razvoj i napredak Bosne i Hercegovine, danas ne funkcionišu onako djelotvorno kako se obećavalo od strane političara, istorijskih optimista. Stoga i ne uspijevaju na primjeren način reagovati na nove probleme i teške izazove koje nameće današnja situacija. I još više, oni teško uspijevaju, ili gotovo ne uspijevaju

osigurati realizaciju značajnih programskih i razvojnih ciljeva kojima se inače pridaje dugoročno i strategijsko značenje. Pravednije društvo, socijalna pravda u BiH se može postići prije svega stalnim razvijanjem proizvodnih snaga, koje stvaraju neviđene perspektive, naročito primjenom novijih otkrića u oblasti nauke i tehnike, te stalnim poboljšavanjem životnog standarda ljudi i u krajnjoj liniji stvaranjem obilja proizvedenih dobara. Međutim, očito je da se u društvenom prostoru BiH već duže vrijeme događaju veoma značajni društveni procesi izrazito stihijske prirode, koji nisu pod efikasnom kontrolom institucionalnih aranžmana kako ih je definisao dejtonski mirovni sporazum te kao takvi proizvode nepovoljne društvene učinke, kratkoročne i dugoročne prirode.

Mnogo toga se zbiva u našem društvenom prostoru, prostoru BiH, na stihijski način, mimo želja, namjera i planova sistema, te se proširuje područje nekontrolisanog. Zaoštravanje protivrječnosti još uvijek je daleko od krajnje tačke usijanja, ali je ipak u nekim sredinama, opštinama, preduzećima dobilo zabrinjavajuće razmjere. **Kriza i siromaštvo u BiH** više bi se slikovito naznačiti kao situacija u kojoj se „**ne može ni živjeti ni umrijeti**“. Oni su rezultat napetosti (razlike potencijala) u sistemu između normativno – institucionalnog reda i stvarnih odnosno „prirodnih“ društvenih tokova koji teku izvan institucionalnih kanala. Stvarni tokovi nemaju institucionalni legitimitet, a to sprečava sistem da ostvari stabilno stanje, pa sistem pribjegava različitim mehanizmima, kao što su institucionalna adaptacija, normativno – politička elaboracija i političke kampanje. Kriza nije nešto što se pojavilo jučer – ona ima svoj istorijat, svoje zaplete i rasplete. Ona je neprestano prisutna u sistemu, jer sistem nije sposoban da se u svom razvitku sam bitno reorganizuje i transformiše. Sistem je konzervativan, te nastoji sačuvati svoj bitni identitet uz pomoć mehanizama institucionalne adaptacije, institucionalno – ideološke elaboracije i političkih kampanja.

U ekonomskom sistemu prisutan je proces privredne stagnacije koji uzrokuje čitav lanac socijalnih konsekvenci, prije svega padanje realnog standarda, što ugrožava motivaciju za rad, zatim nezaposlenost i jačanje konflikata u društvu BiH. Ako se tome doda i činjenica da neke tradicionalne vrijednosti rapidno slabe kao što su npr. „građansko poštenje“, korektnost i lojalnost – ukratko, tradicionalni moral, situacija se dodatno komplikuje. Nedostaje pozitivan pristup nezadovoljstvu: da se ono iskoristi kao potencijal za realizaciju obnove, izgradnje, zapošljavanja i slično u BiH.

Siromaštvo i socijalna nepravda mogu ugroziti BiH isto kao i vojna prijetnja.